

Z rozważań o znamionach zmodyfikowanych odmian przestępstwa zgwałcenia z perspektywy polskiego i francuskiego prawa karnego*

JOANNA BRZEZIŃSKA

Katedra Prawa Karnego Materialnego
Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego

Wstęp

Z perspektywy teoretycznej typologiczne rozwarstwienie przestępstwa może zachodzić wyłącznie w dwóch kierunkach: jego typ podstawowy występuje albo w odmianie uprzywilejowanej, albo kwalifikowanej¹. Aby jednak w procesie modyfikacji doszło do pełnej regresji (w typ uprzywilejowany) lub progresji (w typ kwalifikowany) typu bazowego w typ zmodyfikowany, niezbędne są określone przekształcenia przestępstwa zarówno o charakterze formalnym, jak i materialnym, odpowiednio inne jednak dla każdej z wyodrębnionych odmian. Mimo że na płaszczyźnie strukturalnej typ podstawowy rozwarstwa się w sposób całkowicie proporcjonalny (funkcjonują dwie wzajemnie odrębne od siebie odmiany), to jednak w doktrynie prawa karnego panuje przekonanie, że w obowią-

---

* Niniejszy artykuł został przygotowany w ramach projektu badawczego finansowanego przez Narodowe Centrum Nauki; decyzja nr DEC 2012/07/D/HS5/00605 — kierownik projektu dr J. Brzezińska.

¹ I. Andrejew, *Ustawowe znamiona czynu. Typizacja i kwalifikacja przestępstw*, Warszawa 1978, s. 17–18.

zujących regulacjach normatywnych zdecydowanie dominujące (z perspektywy częstotliwości występowania) pozostają typy zmodyfikowane w odmianie kwalifikowanej². Poszukując wyjaśnienia tej prawidłowości, należy, jak się wydaje, określić katalog uwarunkowań determinujących ich konstruowanie, zwłaszcza w kontekście polityczno-kryminalnych racji ich tworzenia.

Uwzględniając aspekt temporalny, należy podkreślić, że kształtowanie się poszczególnych odmian przestępstw na etapie historycznego rozwoju prowadzi zwykle do ewolucji towarzyszących im odmian zmodyfikowanych. W literaturze podnosi się bowiem, że zwłaszcza w przypadku przestępstw najstarszych³ ich odmiany kwalifikowane wykazują bardziej zaawansowany rozwój i występują z wyższym stopniem częstotliwości. Można zatem stwierdzić, że zasadniczo wraz z rozwojem typologicznym przestępstwa ewoluują również jego odmiany o charakterze progresywnym (kwalifikowanym).

Natomiast jeśli na zjawisko typizacji spojrzeć w kontekście dokonywania się przeobrażeń społecznych, to aktualny kształt obowiązujących regulacji pozostaje wyrazem aktywnych działań oraz uwrażliwienia ustawodawcy na pojawiające się wciąż formy patologii społecznych, nierzadko związane z koniecznością dynamicznego wykreowania zupełnie nowych (nieistniejących wcześniej) lub niewystępujących wcześniej odmian kwalifikowanych przestępstw⁴.

Poszukując innych przyczyn tworzenia odmian zmodyfikowanych o charakterze progresywnym (kwalifikowanych), podkreśla się, że pojawiają się one zwykle wówczas, gdy typ podstawowy przestępstwa wykazuje wysoki stopień społecznej szkodliwości. Zatem dużo częściej odmiany kwalifikowane towarzyszą najpoważniejszym przestęp-

---

² T. Bojarski, *Odmiany podstawowych typów przestępstw w polskim prawie karnym*, Warszawa 1982, s. 195–196; J. Kochanowski, *Przestępstwa kwalifikowane przez następstwo w kodeksie karnym*, „Państwo i Prawo” 1972, nr 1, s. 62; K. Buchała, *Niektóre problemy przestępstw kwalifikowanych przez następstwo*, „Zeszyty Naukowe Instytutu Badania Prawa Sądowego” 1978, nr 10, s. 90.

³ T. Bojarski, *Z problematyki przestępstw kwalifikowanych (Zasady i kryminalno-polityczne racje tworzenia przestępstw kwalifikowanych)*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska” XXXVII, nr 2, Lublin 1990, s. 12.

⁴ I. Andrejew, *Podstawowe pojęcia nauki o przestępstwie*, Warszawa 1988, s. 208–209; T. Bojarski, *Z problematyki...*, s. 12–13.

stwom⁵, w których przypadku istnieje uzasadnione przekonanie, że skoro już w typie podstawowym prowadzą do najpoważniejszych naruszeń dóbr prawnych, to formy ich ewolucji będą ukierunkowane raczej na potencjalny wzrost owego stopnia zagrożenia (odmiany kwalifikowane) niż jego spadek (odmiany uprzywilejowane)⁶.

Odnosząc poczynione powyżej uwagi o charakterze ogólnym do problematyki niniejszego opracowania, które koncentruje się na analizie znamion przestępstwa zgwałcenia w typie zmodyfikowanym — kwalifikowanym, należy podkreślić, że skoro pozostaje ono jednym z najstarszych przestępstw, o najwyższym stopniu społecznej szkodliwości, to niezależnie od porządku normatywnego (polskiego lub francuskiego), w którym występuje, liczba jego typów kwalifikowanych powinna być znaczna. W tym kontekście jako interesujące jawi się pytanie, w którym z ustawodawstw — polskim czy francuskim — istnieje wyższy stopień uwrażliwienia ustawodawcy, poprzez kompleksową reakcję prawno-karną, na aktualizację którejkolwiek z kwalifikowanych odmian przedmiotowego przestępstwa, zważywszy na konstrukcję jego znamion modyfikujących w przepisie (przyjętą metodę penalizacji).

Polska

Struktura aktualnie obowiązującej regulacji przestępstwa zgwałcenia obejmująca zarówno typy podstawowe (art. 197 § 1 i 2 k.k.), jak i odmiany kwalifikowane (art. 197 § 3 i 4 k.k.) ulegała kilkakrotnym zmianom od momentu wejścia w życia kodeksu karnego z 1997 r. Przyglądając się etapom modyfikacji aktualnego kształtu art. 197 k.k., można wskazać trzy zasadnicze okresy jego zmian. W pierwotnej wersji ustawodawca przewidywał zarówno odmienny układ typologiczny, jak i wymiar zagrożenia ustawowego wobec sprawcy przedmiotowego czynu zabronionego. Zgwałcenie w typie podstawowym penalizowane w art. 197 § 1 k.k. było zagrożone karą pozbawienia wolności od roku do lat 10, a zgwałcenie

---

⁵ W. Wolter, *Z rozważań nad kwalifikowanymi typami przestępstw*, „Państwo i Prawo” 1972, nr 8–9, s. 27 n.

⁶ K. Buchała, *Odpowiedzialność za przestępstwa kwalifikowane przez następstwo czynu*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 1972, nr 1, s. 22 n.

przewidziane w kolejnym paragrafie wskazanego przepisu penalizowano w wymiarze od 3 miesięcy do 5 lat pozbawienia wolności. W przypadku typu kwalifikowanego zagrożenie ustawowe ulegało zaostrzeniu i kształtowało się w wymiarze od 2 do 12 lat pozbawienia wolności. Sytuację normatywną wskazanej regulacji zmieniała nowelizacja z 27 lipca 2005 r.⁷ Jej implikacją było ogólne zaostrzenie sankcji przewidzianych zarówno w typach podstawowych, jak i odmianach zmodyfikowanych. W art. 197 § 1 k.k. zagrożenie ustawowe ukształtowano w przedziale od 2 do 12 lat pozbawienia wolności, w art. 197 § 2 k.k. sankcja wzrosła z 3 do 6 miesięcy w dolnej granicy, natomiast granica górna została podwyższona z 5 do 8 lat pozbawienia wolności. Modyfikacja sankcji w kierunku progresywnym dotyczyła także typów kwalifikowanych; odpowiednio zgwałcenie zbiorowe, typizowane w art. 197 § 3 k.k., uczyniono zbrodnią (kara pozbawienia wolności od 3 do 15 lat), a w kolejnym, dodanym nowelą § 4 k.k., przewidziano dodatkowy typ kwalifikowany zgwałcenia, wyodrębniony ze względu na sposób działania sprawcy (zgwałcenie ze szczególnym okrucieństwem), za który ustawodawca przewidział karę w wymiarze od 5 do 15 lat pozbawienia wolności, przesądzając tym samym pojawienie się w katalogu zgwałceń kolejnej zbrodni⁸. Trzecim i na razie ostatnim etapem zmian w strukturze art. 197 k.k. były te, które wprowadzono ustawą z dnia 5 listopada 2009 r.⁹, rozszerzając katalog typów kwalifikowanych przestępstwa zgwałcenia o dwie kolejne odmiany zmodyfikowane (zgwałcenie wobec małoletniego poniżej 15 roku życia oraz zgwałcenia kazirodcze wobec wstępnego, zstępnego, brata, siostry, przysposobionego, przysposabiającego). Aktualnie zatem art. 197 k.k. typizujący przestępstwo zgwałcenia przyjmuje strukturę, pozwalającą wyróżnić zarówno typy podstawowe (2), jak i kwalifikowane (4) zdecydowanie w odmiennie jednak, od pierwotnie występującej, konfiguracji typizacyjno-kompozycyjnej przepisu.

---

⁷ Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. o zmianie ustawy — Kodeks karny, ustawy — Kodeks postępowania karnego i ustawy — Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. z 2005 r. Nr 163, poz. 1363).

⁸ *Ibidem*.

⁹ Ustawa z dnia 5 listopada 2009 r. o zmianie ustawy — Kodeks karny, ustawy — Kodeks postępowania karnego, ustawy — Kodeks karny wykonawczy, ustawy — Kodeks karny skarbowy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2009 r. Nr 206, poz. 1589).

Jak się wydaje, analiza układu znamion zmodyfikowanych, w odmianie kwalifikowanej, zawartych w art. 197 k.k. prowadzi do przekonania, że najbardziej kontrowersyjnym z nich pozostaje „szczególne okrucieństwo”¹⁰. Zgwałcenie naruszające ze swej istoty w sposób niezwykle drastyczny zarówno integralność fizyczną, jak i psychiczną ofiary, stanowiące zakwestionowanie jej suwerenności seksualnej, staje się wyjątkowo dotkliwe, jeśli w zachowaniu sprawcy można wskazać elementy szczególnie okrutne¹¹. Warto zaznaczyć, że brakuje obecnie definicji przedmiotowego znamienia w polskim kodeksie karnym, zapewne ze względu na jego zaawansowaną ocenność, a także trudności z wyznaczeniem ścisłych granic, w których miałyby zawierać się owo okrucieństwo sprawcy. Jednocześnie wymóg stopniowania tego szczególnie drastycznego przejawu zachowania ma stanowić o odróżnieniu okrucieństwa aktualizującego się w stopniu szczególnym od tego, które zachodzi w stopniu „zwykłym”, gdyż dopiero jego wyjątkowe natężenie pozwala na penalizację zgwałcenia w typie zmodyfikowanym. W istocie bowiem precyzyjne odróżnienie stopni okrucieństwa jest niezwykle skomplikowane (a niekiedy nawet niemożliwe) i często skutkować będzie arbitralnością ocen wobec konkretnego stanu faktycznego, tym bardziej że okrucieństwo zwykle pozostaje wkomponowane w istotę aktu zgwałcenia¹².

¹⁰ Wedle P. Jastrzębskiego szczególne okrucieństwo to „zespół okoliczności, który z uwagi na ponadprzeciętne nasilenie elementów składających się na ogólne okrucieństwo, czyni je szczególnym, szczególnie wyróżniającym się na tle innych, podobnych stanów faktycznych, zdarzeń, spraw, w których owe okrucieństwo jest obecne”. Por. J. Jastrzębski, *Przestępstwo ze szczególnym okrucieństwem*, Warszawa 2009, s. 56.

¹¹ T. Stępień, K. Stępień, *Przestępstwo zgwałcenia w świetle orzecznictwa*, Bielsko-Biała 2000, s. 29; Postanowienie SN z dnia 9 kwietnia 2001 r., II KKN 349/98, OSNKW 2001, nr 7–8, poz. 53; S. Pikulski, *Zabójstwa kwalifikowane w polskim kodeksie karnym z 1997 r.*, „Studia Prawnoustrojowe” 15, 2012, s. 11; M. Filar, *Przestępstwo zgwałcenia w polskim prawie karnym*, Toruń 1971, s. 352 n.; A. Staszak, *Przemoc, szczególne udręczenie i szczególne okrucieństwo jako znamię czynu zabronionego*, „Prokuratura i Prawo” 2008, nr 12, s. 43 n.

¹² Wyrok SN z dnia 20 lipca 1995 r., II AkR 191/95, „Prokuratura i Prawo” 1996, nr 2–3, poz. 17; A. Michalska-Warias, *Ustawowe znamiona przestępstwa zgwałcenia*, [w:] *Przestępstwo zgwałcenia*, red. M. Mozgawa, Warszawa 2012, s. 53; M. Filar, *Przestępstwo zgwałcenia w polskim prawie karnym*, Warszawa-Poznań 1974, s. 120 n.; Wyrok SA w Krakowie z dnia 13 listopada 1997 r., II AKa 210/97, KZS 1997, z. 11–12, poz. 48.

Charakterystyka przestępstwa zgwałcenia zrealizowanego ze szczególnym okrucieństwem niewątpliwie wymaga zwrócenia uwagi na doświadczenia i przeżycia (fizyczne oraz psychiczne¹³) ofiary. Przedmiotowe przestępstwo zawsze związane jest z jej poniżeniem, zwłaszcza gdy towarzyszy mu nadmiernie okrutne lub szczególnie drastyczne zachowanie sprawcy, wzrasta upokorzenie osoby, której owo okrucieństwo jest we wskazany sposób zadawane¹⁴. Zdarza się, że o kwalifikacji zachowania sprawcy jako okrutnego w stopniu szczególnym przesądza atak na ofiarę wykazującą wyjątkowe cechy: kobietę w ciąży, dziecko czy osobę niepełnosprawną. W tym miejscu należy podkreślić, że zastosowanie wobec wskazanych kategorii ofiar nawet typowych środków przymusu determinujących podjęcie aktywności seksualnej, ze względu na ich wyjątkowy status, uzasadnia kwalifikację zachowania sprawcy jako szczególnie okrutnego¹⁵.

Zgodnie z definicją doktrynalną zgwałcenie ze szczególnym okrucieństwem jest przestępstwem, które polega na zaspokojeniu popędu seksualnego przez sprawcę stosującego w tym celu brutalne, sadystyczne, a nierzadko perwersyjne środki przymusu, zdecydowanie przekraczające swoim natężeniem opór ofiary, co zawsze implikuje negatywne rezultaty jego aktywności (kalectwo, uszkodzenia ciała, cierpienie fizyczne lub psychiczne ofiary)¹⁶. Zważywszy na wskazane aspekty, prawidłowa interpretacja znamienia „szczególnego okrucieństwa” wymaga kumulatywnego uwzględnienia następujących aspektów: sposobu działania sprawcy

¹³ Wyrok SN z dnia 13 kwietnia 1978 r., II KR 52/78, OSNKW 1978, Nr 12, poz. 145; Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 2 września 1971 r., IV KR 170/71, OSPiKA 1973, z. 8, poz. 164 z glosą M. Filara, OSPiKA 1973, z. 8, poz. 360.

¹⁴ J. Warylewski, *Przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności*, [w:] *System prawa karnego*, red. J. Warylewski, t. 10. *Przestępstwa przeciwko dobrom indywidualnym*, Warszawa 2012, s. 661; Wyrok SN z dnia 30 maja 1995 r., III KRN 31/95, „Prokuratura i Prawo” 1995, nr 10, poz. 7.

¹⁵ Sąd Najwyższy stwierdził, że „Za szczególnie okrutne może uchodzić zgwałcenie osoby niedojrzałej (dziecka), zwłaszcza wtedy, gdy sprawca — świadomy następstw w postaci wstrząsu psychicznego lub uszkodzenia organów płciowych ofiary — z całą brutalnością realizuje swój zamiar”; Wyrok SA w Katowicach z dnia 2 czerwca 2011 r., II AKa 142/1, Legalis; A. Zoll, *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz*, t. II, Warszawa 2008, s. 609.

¹⁶ K. Stępień, *Szczególnie okrucieństwo jako znamię kwalifikowanego typu przestępstwa zgwałcenia (art. 197 § 3 k.k.)*, „Przełęcz Sądowy” 2000, nr 10, s. 17.

oraz skutków jego zachowania, a także stopnia natężenia przemocy wobec ofiary. Wskazana metoda najlepiej pozwala doprecyzować analizowane znamię kwalifikowane przestępstwa zgwałcenia, odzwierciedla bowiem nie tylko całe spektrum drastycznej aktywności sprawcy (sposoby, środki, metody), lecz także — co równie istotne — określa następstwa takiego zachowania wobec ofiary, która staje ich adresatem.

Kolejną odmianą przestępstwa zgwałcenia, typizowaną w art. 197 § 3 k.k., która przybrała charakter kwalifikowany ze względu na sposób jego dokonania w szczególnej konfiguracji sprawczej, jest przypadek gwałtu, który ma wymiar „zbiorowy”, niekiedy określa się go w doktrynie prawa karnego również jako wspólny (gdyż zrealizowany jest wspólnie z inną osobą)¹⁷. Jest kwestią oczywistą, że ta odmiana przestępstwa odznacza się wyjątkowo wysokim stopniem społecznej szkodliwości ze względu na fakt, że ofiara w zasadzie nie ma żadnych szans, by móc się bronić przeciw podjętym wobec niej zachowaniom.

Charakteryzując istotę zgwałcenia zbiorowego, w jednym z orzeczeń Sąd Najwyższy stwierdził, że:

nie sprowadza się ona do tego, by wszyscy uczestnicy odbyli stosunki płciowe z porzywdzoną. Wystarczy, by chociaż jeden z nich odbył normalny akt spółkowania lub w inny sposób zaspokoił popęd płciowy w zetknięciu z ciałem innej osoby (np. dotykanie organów płciowych), a pozostali, przy użyciu przemocy, groźby lub podstępny, doprowadzili tę osobę do poddania się takiemu czynowi nierządnemu lub do wykonania tego czynu. Rola sprawców może być wyraźnie podzielona i ograniczać się np. do trzymania ofiary za ręce, nogi lub zatykania ust, a nawet do podstępnego zaprowadzenia ofiary na miejsce, gdzie ma nastąpić jej zgwałcenie¹⁸.

W tym kontekście należy jednak zaznaczyć, że jeszcze całkiem niedawno Sąd Najwyższy postulował nie tylko brak wymogu osobistego wykonania znamion przez każdego z uczestników biorących udział w realizacji przestępstwa zgwałcenia, ale szedł w swych rozważaniach o krok dalej, uznając, że wystarczy faktyczna obecność przy akcie gwałtu i jedynie psychiczny udział w nim, by stać się sprawcą przedmiotowego

---

¹⁷ J. Warylewski, [w:] *Kodeks karny. Część szczególna*, red. A. Wąsek, Warszawa 2006, s. 850; M. Filar, *Przestępstwo zgwałcenia...*, s. 142–143; Wyrok SA w Białymstoku z dnia 26 września 2006 r., II AKa192/06, KZS 2007, z. 1, poz. 61.

¹⁸ Wyrok SN z dnia 6 listopada 1970 r., III KR 170/70, OSNPG 1971, nr 2, poz. 35.

czynu zabronionego¹⁹. Stanowisko takie podlega obecnie jednak zdecydowanemu zanegowaniu w doktrynie²⁰. Jednocześnie należy podkreślić, że wystarczy jedynie nieznaczne zmodyfikowanie stanu faktycznego, by sąd apelacyjny w Krakowie stwierdził, że jeśli „Uczestniczący w uprowadzeniu przemocą ofiary ze świadomością celu tego działania, a następnie uczestniczący w zmuszeniu jej do obcowania płciowego i obecny przy obcowaniu, jest współsprawcą zgwałcenia”²¹. Zmuszający staje się zatem współsprawcą bez względu na to, czy aktywnie obcował z ofiarą, czy też do takiego zachowania w istocie nie doszło.

Po nowelizacji kodeksu karnego z 2009 r. katalog typów kwalifikowanych zgwałcenia został poszerzony o dwa kolejne przypadki: zgwałcenie małoletniego poniżej 15 roku życia (art. 197 § 3 pkt 2 k.k.) oraz zgwałcenie kazirodczne, którego sprawca może się dopuścić wobec wstępnego, zstępного, brata, siostry, przysposabiającego lub przysposobionego (art. 197 § 3 pkt 3 k.k.). Decydując się na radykalną w swej strukturze zmianę legislacyjną, podkreślano, że jest ona wynikiem dążenia do wzmocnienia ochrony wobec szczególnej kategorii ofiar: dzieci oraz bliskich krewnych i stanowi rezultat zmian zmierzających ku wzmocnieniu prawidłowego rozwoju psychofizycznego ofiar, w który godzić mogą zachowania sprawców²². Zważywszy na dwa czynniki — rodzaj naruszanego dobra (wolność seksualną) oraz status ofiary (np. brak dojrzałości, stopień pokrewieństwa względem sprawcy) — wkomponowane w strukturę art. 197 § 3 k.k. szczególne typy zgwałceń uznano za zbrodnie, ustalając dolną granicę odpowiedzialności przewidzianą za ich popełnienie na poziomie 3 lat pozbawienia wolności.

Najbardziej istotnym skutkiem wprowadzenia wskazanych typów zmodyfikowanych (art. 197 § 3 i 4 k.k.) do struktury przepisu penalizującego przestępstwo zgwałcenia (art. 197 k.k.) jest, odmienna od dotych-

¹⁹ Wyrok SN z 28 lipca 1995 r., II KRN 87/95, „Prokuratura i Prawo” 1996, nr 1, poz. 3; Wyrok SN z dnia 30 sierpnia 1979 r., II KR 227/79, OSPiKA 1980, z. 11, poz. 207.

²⁰ M. Bielski [w:] *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz do art. 117–277*, t. II, red. A. Zoll, Warszawa 2008, s. 604; J. Warylewski, *Kodeks...*, s. 852.

²¹ Wyrok SA w Krakowie z dnia 29 grudnia 1999 r., II Aka 221/99, KZP 2000, nr 1, poz. 24; Wyrok SA w Katowicach z dnia 19 czerwca 2008 r., II Aka147/08, Legalis.

²² Odmiennie stanowisko zajmuje w tej kwestii M. Filar. Zob. M. Filar, *Nowelizacje Kodeksu karnego przez Sejm VI Kadencji*, [w:] *Problem spójności prawa karnego z perspektywy jego nowelizacji*, red. A. Marek, T. Oczkowski, Warszawa 2011, s. 67.

czasowej, relacja kwalifikacji między art. 197 § 1–4 k.k. a art. 200 § 1, penalizującym seksualne wykorzystanie małoletniego poniżej 15 roku życia oraz 201 k.k., typizującym przestępstwo kazirodztwa. Zważywszy, że w zakresie przestępstwa zgwałcenia zawierają się znamiona występujące zarówno w przestępstwie seksualnego wykorzystania małoletniego poniżej 15 roku życia, jak i kazirodztwa, przyjmowana w takich przypadkach, do momentu nowelizacji przepisu, kumulatywna kwalifikacja prawna jest aktualnie wykluczona, a ewentualny zbieg przedmiotowych przepisów będzie miał charakter wyłącznie pozorny. Jeśli sprawca zrealizuje bowiem znamiona zgwałcenia nieletniego poniżej 15 roku życia, to tym samym wypełni znamiona art. 200 k.k., a gdy dopuści się zgwałcenia kazirodczego, to jednocześnie wyczerpie swoim zachowaniem znamiona czynu z art. 201 k.k.²³

Francja

Analiza francuskiego kodeksu karnego z perspektywy zamachów, które mają u swego podłoża agresję seksualną, pozwala stwierdzić, że są one penalizowane jako odrębna od aktów przemocy kategoria ataków na integralność fizyczną lub psychiczną osoby²⁴, co niestety nie do końca oddaje ich prawdziwą naturę. Akt zgwałcenia nie tylko musi bowiem zawierać ze swej natury elementy przemocy, ale towarzyszy mu zwykle przymus, groźba czy zaskoczenie, a przede wszystkim brak zezwolenia na podjęcie kontaktu seksualnego ze strony ofiary lub wyrażenie go w sposób bezwolny²⁵. Zatem w ujęciu ogólnym akt zgwałcenia to zachowanie, które doprowadziło ofiarę do realizacji zachowania natury seksualnej, niezgodnego z jej wolą²⁶, tym samym deficyt zgody ofiary stanowi element konstytutywny wszystkich rodzajów przestępstw, w których występuje element agresji seksualnej, stanowiącej wyraz dążenia sprawy

²³ J. Warylewski, *System...*, s. 659–660; J. Warylewski, *Kodeks...*, red. A. Wąsek, s. 986–987.

²⁴ A. Bauer, *Les actes de violences physiques et de violences sexuelles en 2007–2008*, [w:] *La criminalité en France*, Rapport de l'Observatoire national de la délinquance 2009, s. 133–157.

²⁵ M.L. Rassat, G. Roujou de Boubée, *Droit pénal spécial*, Paris 2008, s. 136–137.

²⁶ *Ibidem*, s. 137.

do nawiązania kontaktu z ofiarą zawsze mimo i wbrew jej sprzeciwowi. W doktrynie francuskiego prawa karnego podnosi się, że penalizując akty zgwałcenia, ustawodawca chroni zarówno integralność fizyczną (cielesną suwerenność) ofiary, jak i, co być może nawet bardziej istotne, integralność moralną osoby²⁷. Tym, co odróżnia zachowanie seksualne o charakterze dozwolonym od niedozwolonego, nie jest więc forma aktu, lecz reakcja na przyszyły kontakt seksualny w tym znaczeniu, że u sprawcy takie przyzwolenie istnieje, a w przypadku ofiary takiego przyzwolenia nie ma²⁸.

Posiłkując się ustawą z 23 grudnia 1980 r. (art. 332 dawnego francuskiego kodeksu karnego — Code Pénal), ustawodawca francuski w obowiązującym kodeksie karnym definiuje zgwałcenie jako „każdy akt ataku seksualnego, o jakimkolwiek charakterze, popełniony wobec innej osoby”²⁹. Akt ten nie musi dotyczyć osób odmiennej płci³⁰, konieczną przesłanką zgwałcenia jest przymusowe, z perspektywy ofiary, współżycie ze sprawcą. W płaszczyźnie strony podmiotowej istnieje wymóg, by sprawca działał z wolą zamachu na wolność seksualną ofiary³¹. Niekiedy istnieją jednak wyraźne trudności w ustaleniu, czy do realizacji znamion przestępstwa zgwałcenia doszło, zwłaszcza ze względu na zachowanie ofiary, które może pozostawać nieco mylące, co sprzyja pojawieniu się u sprawcy przeświadczenia, że jego aktywność jest akceptowana³². W doktrynie podkreśla się ponadto, że przestępstwo zgwałcenia nie polega wyłącznie na ataku seksualnym na ofiarę, ale stanowi każdą formę przemocy, groźby, przymusu czy też zaskoczenia, pod których wpływem doszło do

²⁷ X. Bioy, *Le concept de personne humaine en droit public*, Paris 2003, t. 22, nr 626, s. 332 n.

²⁸ F. Virgili, *Viol*, [w:] *Dictionnaire de la violence*, red. M. Marziano, s. 1423–1429; J. Pradel, M. Danti-Juan, *Droit pénal spécial. Droit Commun. Droit des affaires*, Paris 2007, s. 534.

²⁹ Crim. 9. dec. 1993, Dr. pénal 1994. Somm. 83, et rapport L.-M. Nivoise, Dr. penal 1994, chron. 26, Bull. n° 383; Crim. 6 dec. 1995, Bull. n° 372; Dr. Penal 1996, comm. 101.

³⁰ Crim., 6 dec. 1995, B n° 372; Dr. pen. 1996, n° 101, obs. M. Véron.

³¹ M.L. Rassat, G. Roujou de Boubée, *op. cit.*, s. 138–139.

³² Crim., 3 juill. 1991, Gaz. Pal. 1992, chron. Dr. crim. 39; Dr. penal 1991, Levasseur; 9 juill. 1991, Bull. n° 294.

kontaktu seksualnego wbrew woli ofiary³³. Spojrzenie na naturę aktu zgwałcenia dowodzi, że w zasadzie nie ma znaczenia, czy sprawca działał z określoną siłą, by przełamać opór ofiary, czy jedynie wykorzystał jej słabość, będącą wynikiem choroby, kalectwa lub innego przemijającego zaburzenia utrudniającego prawidłowe funkcjonowanie organizmu (np. spożycie narkotyków lub alkoholu). Należy jednak zaznaczyć, że każda forma przymusu (fizyczna lub psychiczna)³⁴ wyklucza wszelką formę zgody wyrażoną przez ofiarę³⁵, tym bardziej jeśli znajduje się ona w stanie zagrożenia życia lub zdrowia, spowodowanego przez porzucenie jej w szczególnie trudnych warunkach³⁶.

Przestępstwo zgwałcenia jest zagrożone we francuskim kodeksie karnym sankcją 15 lat pozbawienia wolności (art. 222–23 C.P.) w typie podstawowym. Kara ta, w porównaniu z wcześniej obowiązującą regulacją kodeksową, uległa zdecydowanemu zaostrzeniu. Według ustawy z 1980 r. ustawowe zagrożenie przewidziane za przedmiotowy czyn zabroniony kształtowało się w wymiarze od 5 do 10 lat pozbawienia wolności. Według obowiązującego kodeksu karnego pierwszy z przepisów penalizujących zgwałcenie w typie kwalifikowanym (art. 222–24 C.P.) przewiduje zagrożenie ustawowe za ten czyn zabroniony w wymiarze 20 lat pozbawienia wolności, jeśli³⁷:

1. w jego następstwie doszło do okaleczenia lub nieusuwalnego kalectwa,

³³ Wbrew utartemu schematowi ofiarą przestępstwa zgwałcenia wcale nie musi być kobieta. Istnieją inne konfiguracje relacji sprawca–ofiara, w których dochodzi do realizacji znamion przestępstwa zgwałcenia (np. ojciec–syn, dziadek–wnuk); Crim. 3 juill. 1991; Crim. 4 janv. 1985, Bull. n° 10, et RSC 1984. 814, obs. Levasaur.

³⁴ Przemoc może przybierać formę fizyczną poprzez wywieranie presji w sposób cielesny, a niekiedy także psychiczną, gdy jest wynikiem groźby, której ulega ofiara. G. Lopez, S. Tzitzis, *Dictionnaire des sciences criminelles*, Paris 2004, s. 969.

³⁵ H.E. Barbaree, *Deviant sexual arousal in rapists*, „Behaviour Research and Therapy” 1979, nr 17, s. 215–222; M. Marazano, *Dictionnaire de la violence*, Paris 2011, s. 1424.

³⁶ „Porzucenie ofiary nocą, na mrozie, we mgle, daleko od miejsca zamieszkania”. Crim., 11 fevr., 1992, Dr. penal 1992, comm. 174.

³⁷ M. Véron, *Droit pénal spécial*, Paris 2010, s. 72; E. Garçon, V. Peltier, *Droit de la peine*, Paris 2010, s. 38; Crim. 10 janvier 1996, B.C., n° 11; Crim., 21 fevrier 1996, B.C. n° 82.

2. został popełniony na nieletnim poniżej 15 roku życia, przy zastrzeżeniu jednak, że użyto przemocy, przymusu lub zaskoczenia³⁸. W doktrynie podkreśla się, że młody wiek ofiary stanowi o jej niedojrzałości i tym samym wyklucza jakąkolwiek inicjatywę z jej strony³⁹,

3. został popełniony wobec osoby, której słabość będąca wynikiem wieku, choroby, niedołąźności, niepełnosprawności fizycznej lub psychicznej lub stanu ciąży jest widoczna lub znana sprawcy⁴⁰. Stan słabości stanowi zwykle wynik okoliczności poprzedzających gwałt i nie jest rezultatem przemocy stosowanej przez sprawcę wobec ofiary (stan taki musi wystąpić przed samym atakiem seksualnym, dotyczy on wyłącznie osoby ofiary),

4. został popełniony na zstępny (akt kazirodztwa) albo został zrealizowany przez osobę sprawującą wobec ofiary władzę prawną lub faktyczną. Francuski Sąd Kasacyjny wymaga, by w przypadku władzy faktycznej wziąć pod uwagę fakt wspólnego zamieszkiwania sprawcy i ofiary⁴¹ (jeśli gwałt został popełniony na nieletnim przez osobę sprawującą władzą rodzicielską, sąd dokonuje całkowitego lub częściowego odebrania tej władzy)⁴²,

5. jest popełniony przez osobę, która nadużywa władzy w związku ze sprawowaniem określonych funkcji (zwierzchnik, wychowawca, dyrektor placówki, gdzie ofiara została umieszczona)⁴³,

6. jest popełniony przez wiele osób działających w charakterze współsprawców. Ta okoliczność kwalifikująca uwypukla gwałty wielokrotne, popełniane przez różne osoby, natomiast nie może mieć zastosowania w odniesieniu do jednego sprawcy, gdyż dotyczy wieloosobowej konfiguracji sprawczej,

7. jest popełniony z użyciem broni albo groźby jej użycia,

---

³⁸ Crim., 7 dec., 2005, Dr. penal 2006, com. 31, note, M. Véron.

³⁹ R. Merle, A. Vitu, *Traité de droit criminel. Problèmes généraux de la science criminelle. Droit pénal général*, Paris 1997, s. 982–983; J. Pradel, M. Danti-Juan, *op. cit.*, s. 544.

⁴⁰ Crim. 3 sep. 1991, Gaz. Pal. 1992, chron. Dr. crim. 38, note Doucet; Crim., 9 août 2006, Dr. pénal 2006 com. 137, obs. M. Véron.

⁴¹ Crim. 7 dec. 2005, Dr. pénal 2006, comm. 50.

⁴² P. Gattegno, *Droit pénal spécial*, Paris 2007, s. 93.

⁴³ Crim. 3 mai 1989, Dr. pénal 1990, n° 52.

8. ofiara miała kontakt ze sprawcą dzięki użyciu sieci telekomunikacyjnej⁴⁴ dla rozpowszechnienia informacji przeznaczonych dla nieokreślonej zbiorowości publicznej,

9. został popełniony z powodu orientacji lub „tożsamości” seksualnej ofiary (ta okoliczność została wprowadzona w celu zwalczania gwałtów o podłożu homofobicznym⁴⁵),

10. został zrealizowany w zbiegu z jednym lub wieloma gwałtami popełnionymi na innych ofiarach (kary wymierzane za poszczególne przestępstwa nie ulegają kumulacji, ale są wymierzane za wszystkie gwałty i obostrzane)⁴⁶,

11. został popełniony przez współmałżonka, konkubenta lub partnera związanego z ofiarą więzami związku PACS,

12. został popełniony przez osobę działającą w stanie wyraźnego upojenia albo pod wpływem środków odurzających.

Kolejne dwa przypadki przestępstwa zgwałcenia w typie kwalifikowanym są penalizowane w odrębnych przepisach. W pierwszym z nich zagrożenie ustawowe wynosi 30 lat pozbawienia wolności, jeżeli skutkiem zgwałcenia jest śmierć ofiary (art. 222–25 C.P.), w drugim ustawodawca przewiduje karę dożywotniego pozbawienia wolności, jeśli przestępstwo było poprzedzone, w jego trakcie lub w jego następstwie stosowano tortury lub akty szczególnego okrucieństwa (art. 222–26 C.P.)⁴⁷. W przypadku kiedy śmierć poprzedza zgwałcenie ofiary, kwalifikacja wskazanego czynu zabronionego na podstawie art. 222–25 C.P. jest wykluczona, ponieważ w orzecznictwie podkreśla się, że śmierć ma być skutkiem przestępstwa zgwałcenia, a ofiara w trakcie aktu gwałtu musi być żywa⁴⁸. Jednocześnie należy zaznaczyć, że nie istnieje wymóg, by śmierć nastąpiła w tym samym miejscu lub czasie, kiedy miał miejsce akt gwałtu, a okoliczność ta może mieć charakter kwalifikujący nawet wówczas, jeżeli ofiara zmarła kilka dni, tygodni, a nawet miesięcy po realizacji znamion zgwałcenia, jeśli przez ten okres pozostawała w stanie śpiączki, przy czym musi ist-

⁴⁴ W praktyce chodzi o internet; Loi du 17 juin 1998.

⁴⁵ J. Pradel, M. Danti-Juan, *op. cit.*, s. 546.

⁴⁶ M.L. Rasaan, G. Roujou de Boubée, *op. cit.*, s. 567.

⁴⁷ M. Véron, *op. cit.*, s. 73.

⁴⁸ P. Gattegno, *op. cit.*, s. 94; L. Mucchielli, *Approche sociologique de la violence sexuelle. Le cas des viols collectifs*, Stress et Trauma 2008, n° 8, s. 243–252.

nieć ścisły związek przyczynowy między dokonaniem przestępstwem a jej śmiercią⁴⁹. W kontekście wysokości sankcji karnych nieco zastanawiający pozostaje fakt, że ustawodawca francuski łagodniej traktuje sprawcę gwałtu, w którego wyniku ofiara zmarła (30 lat pozbawienia wolności), niż tego, kto dopuszcza się użycia tortur lub szczególnego okrucieństwa w trakcie realizacji znamion przestępstwa zgwałcenia (kara dożywotniego pozbawienia wolności).

W doktrynie francuskiej okoliczności kwalifikujące, typizowane w art. 222–24 C.P., dotyczące przestępstwa zgwałcenia zostały pogrupowane według schematu generalnego na trzy zasadnicze kategorie⁵⁰:

1. okoliczności dotyczące ofiary: a) gwałt na nieletnim poniżej 15 roku życia, b) gwałt na osobie wykazującej słabość, c) gwałt z powodu orientacji seksualnej,

2. okoliczności dotyczące sprawcy: a) zgwałcenie popełnione na zstępnym lub przez osobę, wykonującą władzę prawną lub faktyczną, b) zgwałcenie popełnione przez osobę nadużywającą władzy, c) zgwałcenie popełnione przez współmałżonka, konkubenta albo partnera (w ramach PACS), d) zgwałcenie popełnione w stanie upojenia alkoholowego lub po użyciu substancji psychoaktywnych,

3. okoliczności lub skutki gwałtu: a) gwałt skutkujący okaleczeniem lub trwałym kalectwem, b) gwałt popełniony w konfiguracji wieloosobowej, c) gwałt popełniony z użyciem broni albo z groźbą jej użycia, d) gwałt popełniony na ofierze, która pozostaje ze sprawcą w kontakcie telekomunikacyjnym, e) gwałt popełniony w zbiegu z jednym lub wieloma gwałtami na innych ofiarach.

Należy jednak zaznaczyć, że wśród części przedstawicieli francuskiego prawa karnego istnieje przekonanie, że podział okoliczności kwalifikujących w przypadku przestępstwa zgwałcenia może przybrać inny od przedstawionego powyżej, bardziej szczegółowy charakter, przebiega wówczas według następującego schematu⁵¹:

---

⁴⁹ M.L. Rassat, *op. cit.*, s. 567; M. Jaspard, E. Brown, S. Condon, *Les violences envers les femmes en France. Une enquête nationale*, Ministère du travail, Paris 2003.

⁵⁰ *Ibidem*, s. 93–94.

⁵¹ M.L. Rassat, *Droit pénal spécial*, Paris 2006, s. 565–568.

— okoliczności kwalifikujące dotyczące ofiary (wiek, słabość, orientacja seksualna⁵²),

— okoliczności kwalifikujące dotyczące sprawcy (kiedy sprawca działa jako wstępny lub zgwałcenie ma charakter zbiorowy i wówczas działa kilka osób),

— okoliczności kwalifikujące dotyczące sposobu wykonania przestępstwa (użycie broni, stosowanie tortur lub szczególnego okrucieństwa),

— okoliczności kwalifikujące ze względu na skutek (okałeczenie lub trwale kalectwo, śmierć ofiary),

— okoliczności kwalifikujące ze względu na skuteczność (sprawca stosuje przymus, groźbę lub działa z zaskoczenia).

Spoglądając na strukturę Sekcji III (Agressions sexuelles) obowiązującego francuskiego kodeksu karnego (C.P.) poświęconą atakom o podłożu seksualnym, należy wskazać trzy niezależne paragrafy zawierające przepisy penalizujące następujące przestępstwa: zgwałcenie, inne ataki seksualne oraz molestowanie seksualne. Kolejność wskazanych przestępstw została zachowana niewątpliwie ze względu na stopień ich społecznej szkodliwości. Jednocześnie należy podkreślić, że struktura typizacyjna pierwszego z nich — przestępstwa zgwałcenia — dowodzi, iż ochrona integralności psychofizycznej jednostki jest dla ustawodawcy francuskiego niezwykle istotna. Typizacja przestępstwa zgwałcenia w odmianie podstawowej, zawarta w art. 222–23 C.P.⁵³, zostaje bowiem rozszerzona o kolejne typy zmodyfikowane — kwalifikowane przedmiotowego przestępstwa — wyodrębnione w trzech odrębnych jednostkach redakcyjnych kodeksu (art. 222–24, art. 222–25 oraz art. 222–26 C.P.) i obejmuje łącznie aż 14 okoliczności wpływających na zaostrzenie odpowiedzialności wobec sprawcy przestępstwa zgwałcenia⁵⁴. Jednak sam dobór przestępstw zawartych w sekcji III kodeksu karnego dokonany

⁵² Loi n 2003 — 239 du 18 mars 2003 pour la sécurité intérieure; <http://www.legifrance.gouv.fr> (dostęp: 17.03.2017).

⁵³ Code pénal, Dalloz 2013, s. 612 n.

⁵⁴ W tym kontekście należy uznać za nadal niezwykle aktualne, a jednocześnie trafne uwagi, które sformułował o dawnym francuskim kodeksie karnym polski teoretyk A. Helcel, kiedy pisał: „Język kodeksu jest jasny i zwięzły, w układzie atoli często widoczna jest zbyt wymuszona i niewłaściwa szkolniczość, do wielu wątpliwych oznaczeń i zbyt wielu rozdrobnień prowadząca”. Por. A.Z. Helcel, *Rys postępów prawodawstwa karnego ze szczególnym względem na nowszą w tej mierze usiłowania*, Kraków 1837, s. 99.

przez ustawodawcę francuskiego budzi pewne wątpliwości, zwłaszcza w kontekście włączenia do powołanego katalogu ostatniego z nich — molestowania seksualnego. Pojawiają się bowiem w doktrynie prawa karnego spostrzeżenia, że przestępstwo to, zwłaszcza w porównaniu ze zgwałceniem czy innymi atakami seksualnymi, jawi się raczej jako takie, które wymierzone pozostaje przeciwko spokojowi osoby, a nie obyczajności, jak dwa poprzednie⁵⁵.

Wnioski

Powyższa charakterystyka znamion przestępstwa zgwałcenia w typie kwalifikowanym, dokonana z perspektywy dwóch regulacji penalnych — polskiej i francuskiej — pozwala stwierdzić, że ze względu na wielość znamion kwalifikujących, zawartych w art. 222–24 C.P., struktura przepisu francuskiego zachowuje zdecydowanie bardziej kazuistyczny charakter niż analogiczna regulacja z art. 197 § 3 i 4 występująca w polskim kodeksie karnym. Ustawodawca francuski przewiduje we wskazanym przepisie aż dwanaście okoliczności o charakterze kwalifikującym, a dodatkowo w odrębnych jednostkach kodeksowych (art. 222–25 i 222–26 C.P.) penalizuje jeszcze dwa inne przypadki, kiedy przestępstwo zgwałcenia przybiera charakter zmodyfikowany (jeśli następstwem zgwałcenia jest śmierć człowieka bądź przed jego popełnieniem stosowano tortury lub szczególne okrucieństwo wobec ofiary). Tymczasem należy zaznaczyć, że przeprowadzona w 2009 r. polska nowelizacja art. 197 k.k. również przyczyniła się do rozszerzenia katalogu zmodyfikowanych typów przestępstwa zgwałcenia, jednak aktualnie we wskazanym przepisie można wyodrębnić zaledwie cztery typy kwalifikowane przedmiotowego przestępstwa.

Spojrzenie na charakter znamion kwalifikujących pozwala dostrzec, że we francuskim kodeksie karnym istnieją cztery kategorie okoliczności, które determinują modyfikację typu zasadniczego przestępstwa zgwałcenia w kierunku progresywnym, są to okoliczności dotyczące ofiary, sprawcy, sposobu realizacji przestępstwa bądź jego skutków. W regulacji polskiej można odnaleźć jedynie dwie spośród wskazanych grup znamion

⁵⁵ M.L. Rassat, *op. cit.*, s. 553.

kwifikujących, dotyczą one sposobu realizacji przestępstwa oraz kategorii ofiar. Struktura przepisu polskiego, uboższa typologicznie o wiele okoliczności kwalifikowanych, wydaje się pozbawiona w nieuzasadniony sposób (szczególnie zważywszy na praktykę wymiaru sprawiedliwości w tej mierze) zwłaszcza jednej z nich, dotyczącej skutku, jaki sprawca zgwałcenia może swoim zachowaniem w oczywisty sposób spowodować (śmierć ofiary).

Konsekwencją wystąpienia znamion kwalifikowanych zarówno we francuskim kodeksie karnym, jak i w polskiej ustawie karnej jest zastrzeżenie kary przewidzianej za przestępstwo penalizowane w typie podstawowym. W przypadku regulacji francuskiej istnieją trzy stopnie modyfikacji odpowiedzialności sprawcy. Pierwszy dotyczy art. 222–24 C.P. i skutkuje wzrostem sankcji z 15 lat pozbawienia wolności w typie podstawowym do lat 20 w przedmiotowym przepisie, kolejno w art. 222–25 C.P. sankcja ulega duplikacji (wobec typu podstawowego) i osiąga poziom 30 lat pozbawienia wolności, aby w najpoważniejszym przypadku typu kwalifikowanego przestępstwa zgwałcenia osiągnąć wymiar najwyższy — dożywotnie pozbawienie wolności (art. 222–26 C.P.). W polskim kodeksie karnym przedmiotowe przestępstwo w typie kwalifikowanym zawsze stanowi zbrodnię, przy czym ustawodawca decyduje się różnicować wymiar dolnej granicy ustawowego zagrożenia i ustala je w wysokości 3 lat pozbawienia wolności za wszelkie przypadki zgwałcenia kwalifikowanego przewidziane w art. 197 § 3 k.k. oraz na poziomie 5 lat pozbawienia wolności w przypadku zgwałcenia popełnionego ze szczególnym okrucieństwem (art. 197 § 4 k.k.). W kontekście wymiaru kary przewidzianej za przestępstwo zgwałcenia w typie kwalifikowanym dwie kwestie wzbudzają zasadnicze wątpliwości. Po pierwsze, trudno zrozumieć stanowisko ustawodawcy francuskiego, który w zdecydowanie surowszy sposób penalizuje zgwałcenie ze szczególnym okrucieństwem niż analogiczne przestępstwo, w którego wyniku doszło do śmierci ofiary. Po drugie, przestępstwo zgwałcenia popełnione ze szczególnym okrucieństwem we wskazanych regulacjach prawnych napotyka skrajnie odmienne konsekwencje w zakresie odpowiedzialności sprawcy. W Polsce sankcja przewidziana za realizację analizowanego typu czynu zabronionego kształtuje się na poziomie 5 lat pozbawienia wolności w dolnej granicy ustawowego zagrożenia, osiągając maksymalny wymiar 15 lat pozbawie-

nia wolności, we Francji zaś ustawodawca przewiduje za ten typ kwalifikowany zgwałcenia karę dożywotniego pozbawienia wolności.

Analiza struktury przestępstwa zgwałcenia w typie kwalifikowanym, penalizowanego w art. 197 § 3 i 4 k.k. dowodzi, że rodzaj i charakter znamion kwalifikujących jest analogiczny w swej konstrukcji do wybranych okoliczności kwalifikujących zawartych w art. 222–24 francuskiego kodeksu karnego. Tym samym nowelizacja polskiego kodeksu karnego z 5 listopada 2009 r., rozszerzając katalog znamion kwalifikujących z art. 197 k.k. o nowe przypadki przestępstwa zgwałcenia (zgwałcenie małoletniego poniżej 15 roku życia oraz zgwałcenie kazirodcze), wskazuje na swoiste upodobnienie regulacji polskiej do struktury typizacji francuskiej. Ten zabieg legislacyjny należy ocenić pozytywnie, zwłaszcza w kontekście zwrócenia uwagi ustawodawcy krajowego na takie okoliczności, jak: wiek (nieletni poniżej 15 roku życia) i status (krewny sprawcy) ofiar przestępstwa zgwałcenia oraz implikacje ogólniejszej natury w postaci penalizacji takich przejawów zachowań, które przybierają szczególnie wysoki stopień społecznej szkodliwości.

Some remarks on the modified variants of offense rape in the Polish and French criminal law

Summary

The main purpose of this article was to compare the method of typing the crime of rape in a modified (qualified) variation in Polish and French legislation. The first part of the study characterizes the qualifying hallmarks contained in Article 197 of the Polish Penal Code, identifying among them rape with particular cruelty, collective rape (jointly with another perpetrator), as well as against a minor under 15 years of age, or against a relative (against an ascendant, descendant, brother, sister, adoptee, adoptive parent). The second part specifies which of the signs of rape — according to the French legislature — take on the qualifying character. Article 222–24 C.P. indicates among them a qualified rape due to the effect of injury or disability, a rape of a victim belonging to a particular category, e.g. a minor under 15 years of age, in addition an offence against a person in a specific psychophysical condition (a pregnant woman, an elderly or infirm person). A crime of rape is also considered as a basis for tightening up the criminal liability under the French law, if it concerns a relative (a descendant) or it is committed in connection with the abuse of power (a superior) or it becomes a collective rape, or it has been committed with the use of weapons or in the state of intoxication, or under

the influence of drugs. As a final conclusion, it should be noted that the structure of the crime of rape in the qualified type, as provided in the Polish Penal Code, is much less casuistic compared with the French provision (far fewer signs of eligibility). At the same time, these qualifying hallmarks that the Polish legislature has included in the structure of Article 197 § 3 and 4 of the Penal Code fully correspond to the cases provided for in the analogous provisions of Article 222–24 C.P. It seems, therefore, that the national amendment of the Penal Code, which took place on 5 November 2009, which resulted in two new cases of qualified rape (rape on a minor under 15 years of age and incestuous rape) in Article 197 of the Penal Code, shows some desire to align the Polish regulations to European regulations, which certainly deserves a full approval, especially given the extremely high degree of social harm of the cases of the crime of rape.

Keywords: the crime of rape, qualifying hallmarks, the modified type of crime.